

УДК 338.22.021.1:378

JEL I25 ; O15

DOI: 10.31471/2409-0948-2024-1(29)-52-60

Кінаш Ірина Петрівна
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри менеджменту та адміністрування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: irinakinash@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5391-6560>

Берлоус Марія Володимирівна
асистент кафедри менеджменту і адміністрування
вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: maria.berlous@nung.edu.ua
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2856-9832>

ФЕНОМЕН ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПІДГОТОВКУ МЕНЕДЖЕРІВ

Анотація. Метою статті є дослідження поняття «глобалізація» з урахуванням історичного аспекту прояву цього явища, а також з'ясування впливу глобалізації на підготовку фахівців, зокрема менеджерів. З'ясовано, що глобалізація, як явище, поруч з політичними, економічними, соціальними, інформаційними, фінансовими, інвестиційними, міграційними та іншими сферами людської діяльності чинить вплив і на підготовку фахівців.

Подано історичний ракурс поняття «глобалізація». Встановлено, що контекст глобалізації прослідковується в працях стародавніх філософів та дослідників. Активне використання поняття «глобалізація» в науковому дискурсі спостерігалось у другій половині ХХ століття. Причиною цього стала активна інтеграція світових ринків, зростання міжнародної торгівлі та фінансових операцій. Встановлено, що глобалізаційна тематика нині перетворилася в домінуючу. Результатом глобалізації є становлення єдиного виробничого та споживчого простору з узгодженими правилами взаємодії, обміну товарами, послугами, капіталом, ідеями, цінностями тощо. Прояв глобалізації спостерігається і в соціальних процесах. Соціальна обумовленість такого явища пов'язане з розвитком соціуму, який формує система освіти як складне та багатовимірне явище. Суспільство формує освітню систему, визначає структуру, якість, доступність. В свою чергу освіта впливає на розвиток суспільства й формує його. Оскільки ЮНЕСКО оголосило ХХІ ст. століттям освіти, то виникає потреба врахування впливу глобалізації під час підготовки фахівців, зокрема менеджерів. Визначено характерні риси глобалізації, які проявляються в освіті. Продемонстровано наслідки впливу глобалізації на підготовку менеджерів. Наслідком глобалізації є: уніфікація знань, розширення географії збуту освітніх послуг, прагнення досягати високої якості освіти, розширення міжнародної співпраці, посилення ролі міжнародно-правового регулювання освіти, загострення конкуренції, урізноманітнення форм навчання.

Ключові слова: глобалізація, управлінська освіта, менеджер, освіта, соціальний простір.

Kinash Iryna Petrivna
Doctor of Economics, professor
Head of Department of Management and Administration
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
Karpatska St. 15, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine
e-mail: irinakinash@gmail.com

Berlous Maria Volodymyrivna
Assistant of the Department of Management and Administration
Karpatska St. 15, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine
e-mail: maria.berlous@nung.edu.ua

THE PHENOMENON OF GLOBALIZATION AND ITS INFLUENCE ON THE TRAINING OF MANAGERS

Abstract. The purpose of the article is to study the concept of "globalization" taking into account the historical aspect of the manifestation of this phenomenon, as well as to clarify the impact of globalization on the training of specialists, in particular managers. It was found that globalization, as a phenomenon, along with political, economic, social, informational, financial, investment, migration and other spheres of human activity, also affects the training of specialists.

The historical perspective of the concept of "globalization" is presented. It is established that the context of globalization can be traced in the works of ancient philosophers and researchers. Active use of the term "globalization" in scientific discourse was observed in the second half of the 20th century. The reason for this was the active integration of world markets, the growth of international trade and financial transactions. It has been established that the topic of globalization has now turned into a dominant one. The result of globalization is the formation of a single production and consumer space with agreed rules of interaction, exchange of goods, services, capital, ideas, values, etc. A manifestation of globalization is also observed in social processes. The social conditioning of such a phenomenon is connected with the development of society, which forms the education system as a complex and multidimensional phenomenon. Society forms the educational system, determines the structure, quality, availability. In turn, education affects the development of society and shapes it. Since UNESCO announced the 21st century of education, there is a need to take into account the influence of globalization during the training of specialists, in particular managers. Characteristic features of globalization manifested in education are determined. The effects of globalization on the training of managers are demonstrated. The consequence of globalization is: unification of knowledge, expanding the geography of sales of educational services, striving to achieve high quality education, expanding international cooperation, strengthening the role of international legal regulation of education, intensifying competition, diversifying forms of education.

Keywords: globalization, management education, manager, education, social space.

Вступ Складність феномену глобалізації та масштаби її проявів викликають наукову полеміку стосовно даного явища. Глобалізація вже не одне десятиліття спостерігається у всьому світі. Вона підпорядкувала собі і продовжує підпорядковувати всі сфери людської діяльності змінюючи їх. Поруч з політичними, економічними, соціальними, інформаційними, фінансовими, інвестиційними, міграційними та іншими сферами людської діяльності вагоме місце посідає сфера підготовки фахівців, насамперед управлінських. Погоджуємось із думкою, що «у сучасних умовах інтенсифікації економічного розвитку управління стало однією з найважливіших професій, а навчання менеджменту – основою підготовки керівників-професіоналів [1].

Сучасна система підготовки менеджерів України знаходиться під суттєвим впливом процесів глобалізації. Багатоманітність, динамічність та складність глобалізаційних впливів на систему підготовки менеджерів детермінується неоднозначністю феномена глобалізації. Саме тому, виявлення всіх чинників впливу на систему підготовки таких фахівців та врахування їх наслідків є важливим завданням для сучасної наукової думки, яке потребуватиме управлінських рішень у науково-практичній площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сутності явища глобалізації, закономірностей розвитку процесів глобалізації, її вимірів знайшли відображення у працях багатьох авторів. Зокрема, серед зарубіжних авторів проблеми глобалізації досліджували Ф. Агійон та Дж. Уільямсон, Б. Бадіє, Р. Кірт, Ф. Бродель, О. Дольфус, Дж. Нейсбітт, Д. Пізано, Д. Хельд, Е. МакГрю. Серед вітчизняних науковців дану проблематику досліджували вчені: О. Білорус, Ю. Пахомов, Д. Лук'яненко, Ю. Мацейко та інші.

Значний інтерес становлять наукові праці з питань професійної підготовки фахівців у контексті суспільних змін, зокрема науковців: В. Андрущенко, М. Євтух, І. Зязюн, О. Капітанець, В. Кремень, О. Полужактової, К. Кравченко, С. Крамський, О. Гуцалюк, Н. Аблязова, М. Мальцев та інші. Віддаючи належне вагомому внеску науковців, слід зауважити, що проблематика підготовки менеджерів в контексті глобалізаційних процесів розкрита не повною мірою.

Метою статті є дослідження поняття «глобалізація» з урахуванням історичного аспекту прояву цього явища, а також з'ясування впливу глобалізації на підготовку фахівців, зокрема менеджерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «глобалізація» походить від англ. glob; нім. globus - глобус, земна куля) та означає надання чому-небудь загального характеру, який стосується всієї земної кулі, до всього людства; всесвітній [2]. Складність феномену глобалізації та масштабність її прояву обумовлюють наукові дискусії з приводу її генезису. У науковій літературі існують різні точки зору. Узагальнимо їх.

Такий термін почали активно вживати в науковому дискурсі у другій половині ХХ століття. Вдамося до історичного ракурсу поняття «глобалізація». Зазначимо, що контекст глобалізації можна прослідкувати в працях стародавніх філософів та дослідників ще в ранніх цивілізаціях. Так, у своїх роботах філософи стародавньої Греції Анаксимандр [3], Геракліт [4] висловлювали думки про природу і суспільство, розглядали їх у контексті загального порядку в космосі та взаємодії між людьми. Китайські філософи, такі як Конфуцій [5] та Лаоцзи [6], обговорювали питання моралі, справедливості, інтернаціональних відносин і способів побудови стабільного суспільства. Ще у середньовіччі у своїх філософських та богословських працях Том Аквінський [7] писав про міжнародну справедливість. А великі географічні відкриття, проведені Колумбом [8] та іншими мореплавцями, викликали зміни у світогляді й розумінні географічних умов світу. Хоч ці дослідники та філософи не використовували сучасний термін «глобалізація» для опису процесів, які вони спостерігали у той час, проте їх напрацювання допомогли формувати розуміння взаємодії та відносин між різними частинами світу.

Серед економістів найбільш популярним поняття «глобалізація» стала у 1960-1970-х роках, коли почалася активна інтеграція світових ринків, зростання міжнародної торгівлі та фінансових операцій. Один із прикладів такого вживання терміну є робота американського економіста Теодора Левітта "The Globalization of Markets" [9], у якій говориться про те, що споживачі у всьому світі, незважаючи на глибоко вкорінені культурні відмінності стають все більш схожими - або, як каже автор, «гомогенізовані». Результатом цієї конвергентної сили стала поява «глобальних ринків стандартизованих споживчих товарів у непередбачених раніше масштабах». Тут же Левітт називає транснаціональні компанії «глобальними».

В академічних дослідженнях професора Пітсбурського університету (США) Роланда Робертсона підкреслюється значущість терміну «глобалізація». Його вважають одним з ініціаторів теорії глобалізації. У своїх статтях 1985-1987 років він використовував поняття «globality» як «двоєдиний процес перетворення загального в окреме і перетворення окремого в загальне [10]. Завдяки Робертсону з'явився неологізм «глокалізація», як окреме поняття, що характеризує «усунення розбіжностей між глобальним і локальним вимірами» [11].

Глобально-локальні бачення прослідковуються і в роботах Мануеля Кастельса, де він протиставляє глобальні «простори потоків» та локальні «простори місць» [12]. Як «мережеве суспільство» Кастельс бачить сукупність учасників, які комунікують між собою через засоби дистанційних технологій і є членами спільноти, що не вимагає фізичної взаємоприсутності.

Завдяки Кенічі Омае, консультанта Гарвардської школи бізнесу, термін «глобалізація» набуває популярності. Омае вважає, що глобалізація означає нову еру виникнення єдиного світового ринку та законів глобальної конкуренції як свідчення людського прогресу, а погляди його сформовані «концепцією стихійного формування глобальної економіки під впливом незворотного технічного прогресу, насамперед в інформаційній сфері» [13].

Всеосяжність терміну «глобалізація» достеменно засвідчує ті зрушення, яких він стосується. Без посилання на нього жодна політична промова виглядає незавершеною, вважає Ентоні Гіденс [14].

Девід Хельд і Ентоні МакГрю у своїй праці «Globalization theory: approaches and controversies» [15] пишуть, що глобалізація пов'язана зі зміною або трансформацією загальнолюдської організації, що пов'язує віддалені спільноти і «щоразу владніше накладає відбиток на регіони світу», а також глобалізація передбачає те, що політична, соціальна і економічна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками.

Бертрам Бадіє у праці «Rethinking International relations» [16], вказує, що глобалізація є постійним історичним процесом, який розвивається; виступає аспектом гомогенізації та універсалізації світу.

Мальк Уотерс досліджував процес глобалізації і виділив три етапи її розвитку (глобалізація почалася на «зорі історії»; є сучасницею модернізації і капіталізму; явище новітньої історії, пов'язане із постіндустріалізмом і постмодернізацією) [17].

Ульріх Бек визначав глобалізацію як «пізнаване на досвіді знищення кордонів явище в різних сферах господарювання, інформації, екології, техніки, транскультурних конфліктах й громадянського суспільства» [18].

Кенет Еварт Боулдін розглядав глобалізацію як «...сукупність явищ геоекономічного, геополітичного, гуманітарного, громадянського, культурного, інформаційного рівнів, лейтмотивом яких виступає об'єднання продуктивних можливостей людства. Ключовий аспект глобалізації – інтернаціоналізація: зміцнення інтенсивної транс- і кроснаціональної взаємодії, спілкування, комунікації, інтеракції. Результат глобалізації – становлення єдиного виробничого та споживчого простору з узгодженими правилами взаємодії, обміну товарами, благами, послугами, капіталом, ідеями, цінностями тощо. Рушійні сили глобалізації – лібералізація, демократизація, екстериторизація» [19].

Все вищезазначене вказує на те, що глобалізаційна тематика поступово перетворилася в домінуючу в різних науках. Проте, кожна з наук зосереджує увагу на тих проявах глобалізації, які найбільш тісно пов'язані з досліджуваним контекстом. Так, німецький дослідник Ульріх Бек пропонує прояв глобалізації розглядати з урахуванням соціальних процесів [20]. Американський соціолог Джон Мейер пропонує розглядати глобалізацію через соціальні простори, що виникають і глибоко вкорінюються в економічні, політичні і соціальні моделі розвитку. До таких моделей він відносить,

насамперед, загальні моделі національно-державної ідентичності й цілей, які формуються суспільством [21].

З'ясуємо, як феномен глобалізації розглядають вітчизняні науковці. Удовика Л. у своїй монографії зазначає, що одним із найбільш важливих та визначальних процесів, які відбуваються нині в сучасному суспільстві є процес глобалізації. Дане явище обумовлює зміни в основних сферах і підсистемах (економічній, політичній, правовій, соціальній, культурній): трансформацію, модернізацію, постмодернізацію та ін) [22 с.17].

Таким чином, глобалізація – це об'єктивний соціальний процес. Її зміст проявляється через взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, політичних, соціальних систем, національних культур, а також через взаємодію людини з навколишнім середовищем.

Як системоутворюючий процес визначає глобалізацію Стукало Н. На її думку характерними рисами глобалізації є:

- виникнення національних органів регулювання, що сприяють спільному вирішенню економічних завдань та уніфікації господарських механізмів;
- інтернаціоналізація грошових відносин;
- формуванню стійкості взаємозв'язків між державою та транснаціональним капіталом;
- підвищення ролі транснаціональних і наддержавних економічних, політичних, галузевих інституціональних структур;
- створення глобального інформаційного простору;
- збільшенню обсягів міжнародної торгівлі товарами та послугами за умов зменшення торговельних бар'єрів і на базі розвиненої правової системи міжнародних правил, зокрема Світової організації торгівлі [23, с.12].

Тобто, глобалізація практично є результатом усіх тих процесів, які мають місце не тільки в економіці, але й в інших сферах людської діяльності.

На нашу думку, соціальна обумовленість глобалізації пов'язана з розвитком соціуму в межах певного простору, який формує система підготовки фахівців. Відомо, що ЮНЕСКО оголосило ХХІ ст. століттям освіти, яка є складним та багатовимірним суспільним явищем. Суспільство формує освітню систему, визначає структуру, якість, доступність. В свою чергу освіта впливає на розвиток суспільства й формує його. Характерними рисами глобалізації у сфері освіти, яка покликана здійснювати підготовку фахівців є «уніфікація знань, загальне прагнення країн світу до досягнення високої якості освіти» [24].

Саймон Маргінсон, який розглядав вплив глобалізації на освіту, поміж усім зазначив, що глобалізація «переступає межі простору й часу» [2]. Джозеф Стігліц акцентує увагу на сукупність здібностей, які формує освіта через міжкультурну світову співпрацю [26].

Стенлі Фішер наголошує, що глобалізація вимагає «високого рівня системного мислення», яке охоплюватиме проблеми цілого світу [27]. Глобалізація дозволяє культурам обмінюватися ідеями, мистецтвом, музикою та іншими культурними вираженнями, що може сприяти більшому взаєморозумінню та толерантності. Глобалізація може створити сприятливий контекст для спільної боротьби з глобальними проблемами, такими як зміна клімату, епідемії, бідність тощо.

Майкл Еппл зазначає «у глобалізованому світі ключове значення мають вміння, здібності та цінності людини, а не її класова приналежність [28].

Ніколас Бурбулес і Карлос Торес вважають, що глобалізація проявляється у методах освіти та освітньої політики держав [29]. Очевидно, що усі заклади освіти змушені переглянути систему надання своїх послуг через призму глобалізації. На думку Пітера Скотта «глобалізація є викликом для університетів [30].

Узагальнимо чинники, які, на нашу думку, зумовлюють вплив глобалізаційних процесів на систему підготовки менеджерів. Ними є такі:

- 1) економічні чинники глобалізації (пов'язані з інтернаціоналізацією світової економіки);
 - 2) техніко-технологічна чинники глобалізації (обумовлюються рівнем науково-технічного прогресу, який характеризується поширенням інформаційних технологій, які створюють умови для транскордонної взаємодії;
 - 3) політичний чинник глобалізації (обумовлений міжнародною політикою держав).
- Вплив глобалізації на підготовку менеджерів узагальнено демонструє рис. 1.

Рисунок 1 – Напрями впливу глобалізації на підготовку фахівців.
Джерело: складено авторами

В основі уніфікації знань є приєднання української освіти до Болонського процесу. Він дозволив сформувати єдиний стандарт підготовки менеджерів, який поєднує в собі кращі практики з різних країн світу. Розширення географії збуту освітніх послуг відбувається за рахунок розширення міжнародних угод про співпрацю, розширення доступу до міжнародних освітніх програм, налагодженні системи одержання подвійних дипломів, впровадження новітніх методів навчання. Очевидно, що міжнародні стандарти та норми стають все більш важливим фактором розвитку освітньої системи в Україні, що дозволяє забезпечувати вищу якість освіти. На ринку освітніх послуг зростає конкуренція, що стимулює українські університети до постійного вдосконалення. Це відбувається через урізноманітнення форм навчання, що роблять освіту більш доступною та гнучкою.

Всі ці фактори викликані глобалізаційними процесами, на нашу думку, сприяють тому, що українські менеджери стають більш кваліфікованими та конкурентоспроможними на ринку праці.

Висновок Досліджено сутність явища глобалізації, історичні аспекти та закономірності прояву. Встановлено, що глобалізація, як явище, поруч з політичними, економічними, соціальними, інформаційними, фінансовими, інвестиційними, міграційними та іншими сферами людської діяльності чинить вплив на систему підготовки фахівців. Узагальнено чинники, які зумовлюють вплив глобалізаційних процесів на систему підготовки менеджерів.

Продемонстровано напрями впливу глобалізації на підготовку менеджерів. Основний її вплив, на нашу думку, полягає в наступному: уніфікації знань, розширенню географії збуту освітніх послуг, прагненні досягати високу якість освіти, розширенні міжнародної співпраці, посиленні ролі міжнародно-правового регулювання освіти, загостренні конкуренції, урізноманітненні форм навчання

Подальші наукові доробки будуть спрямовані на дослідження системи підготовки менеджерів в Україні.

Література

1. Полюяктова О. Підготовка менеджерів та практиків управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 39–43.
2. Словник іншомовних слів Мельничука. <https://126.slovaronline.com/>.
3. Узбек К. Антична математика і становлення системних підвалин філософського раціоналізму: дис. ... д-ра філософії: 09.00.09. Київ, 2005.
4. Геракліт: Філософ. енциклопед. слов. / ред. В. І. Шинкарук. Київ : Ін-т філософії ім. Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.
5. Конфуцій: Філософ. енциклопед. слов. / ред. В. І. Шинкарук. Київ : Ін-т філософії ім. Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.
6. Лао-Цзи (Лі Ер). Да де цзін; «Українське Дао – Вчення про істину та благодать» / пер. з кит. В. Дідик. Акад. Експрес, 2013. 48 с.
7. Тома Аквінський. Коментарі до Арістотелевої «Політики» / пер. з латина О. Кислюк. 2-ге вид. Київ: Основи, 2003. 796 с.
8. Луцевська О. Про Христофора Колумба, Кжона Ньюбері, Чарльза Дарвіна, Дніпрову Чайку, Перл Сайденстрікер. Київ : Грані-Т, 2010.
9. Levitt T. The globalization of markets. *Marketing: critical perspectives on Business and Management*. 2001. No. 39. P. 445.
10. Robertson R. Globalization: social theory and global culture. London: Sage, 1992.
11. Robertson R., Featherstone M., Lash S. Glocalization: time – space and homogeneity – heterogeneity. London: Sage, 1995.
12. Castells M. The information age: economy, society and culture. Oxford: Basil Blackwell, 1996.
13. Ohmae K. The End of the Nation State. New York: Free Press, 1995
14. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя / пер. Н. Поліщук. Київ: Альтерпрес, 2004. 100 с.
15. Held D., McGrew A. Globalization theory: approaches and controversies. Cambridge, UK Malden, Massachusetts: Polity Press, 2007.
16. Badie V. Rethinking International relations. Elgar, 2020.
17. Waters M. Globalization. London, New York: Routledge, 1996. 185 p.
18. Beck U. Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997. 267 p.
19. Boulding E. Building a global civic culture: education for an interdependent world. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2010. 348 p.
20. Beck U. What is globalization? / trans. by P. Camiller. Cambridge: Polity, 2000.
21. Meyer J. Globalization. sources and effects on national states and societies. *International sociology*. 2000. Vol. 15, no. 2. P. 233–248.
21. Bikson T., Law A. Global preparedness and human resources. Santa Monica: Rand, 1996. 200 p.
22. Удовика Л. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір.: монографія. Харків: Право, 2011. 552 с.
23. Стукало Н. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : монографія. Дніпропетровськ : Інновація, 2006. 248 с.
24. Bikson T. K. Global Preparedness and Human Resources / T. K. Bikson, S.A.Law. – Santa Monica: Rand, 1996. – 200 p. 221
25. Marginson S. After globalization: emerging politics of education. *Journal of education policy*. 1999. Vol. 14, no. 1. P. 19–31.
26. Stiglitz J. Towards a new paradigm for development: strategies, policies and processes. *Prebisch Lecture for UNCTAD*. 1998.

27. Fischer S. Globalization and its challenges. *The American economic review*. 2003. Vol. 39, no. 2. P. 1–30.
28. Apple M. Between neoliberalism and neoconservatism; Education and conservatism in a global context. *Globalization and education: critical perspectives*. 2000. P. 57–77.
29. Burbules N. Globalization and education: an introduction. *Globalization and education: critical perspectives*. 2000. P. 1–26.
30. Scott P. Globalization and higher education: challenges for the 21st century. *Journal of studies in international education*. 2000. Vol. 4, no. 1. P. 3–10. <https://doi.org/10.1177/102831530000400102> (date of access: 16.05.2024).

References

1. Poluiaktova O. Pidhotovka menedzheriv ta praktykiv upravlinnia. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. 2018. № 21. S. 39–43.
2. Slovnyk inshomovnykh sliv Melnychuka. <https://126.slovaronline.com/>.
3. Uzbek K. Antychna matematika i stanovlennia systemnykh pidvalyn filosofskoho ratsionalizmu: dys. ... d-ra filosofii: 09.00.09. Kyiv, 2005.
4. Heraklit: Filos. entsykloped. slov. / red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : In-t filosofii im. Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy: Abrys, 2002. 742 s.
5. Konfutsii: Filos. entsykloped. slov. / red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : In-t filosofii im. Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy: Abrys, 2002. 742 s.
6. Lao-Tszy (Li Er). Da de tszin; «Ukrainske Dao – Vchennia pro istynu ta blahodat» / per. z kyt. V. Didyk. Akad. Ekspres, 2013. 48 s.
7. Toma Akvinskyi. Komentari do Aristotelevoi «Polityky» / per. z latyna O. Kysliuk. 2-he vyd. Kyiv: Osnovy, 2003. 796 s.
8. Lushchevska O. Pro Khrystofora Kolumba, Kzhona Niuberi, Charlza Darvina, Dniprovu Chaiku, Perl Saidenstriker. Kyiv : Hrani-T, 2010.
9. Levitt T. The globalization of markets. *Marketing: critical perspectives on Business and Management*. 2001. No. 39. P. 445.
10. Robertson R. Globalization: social theory and global culture. London: Sage, 1992.
11. Robertson R., Featherstone M., Lash S. Glocalization: time – space and homogeneity – heterogeneity. London: Sage, 1995.
12. Castells M. The information age: economy, society and culture. Oxford: Basil Blackwell, 1996.
13. Ohmae K. The End of the Nation State. New York: Free Press, 1995
14. Gidens E. Nestrymnyi svit: yak hlobalizatsiia peretvoriuie nashe zhyttia / per. N. Polishchuk. Kyiv: Alterpres, 2004. 100 s.
15. Held D., McGrew A. Globalization theory: approaches and controversies. Cambridge, UK Malden, Massachusetts: Polity Press, 2007.
16. Badie B. Rethinking International relations. Elgar, 2020.
17. Waters M. Globalization. London, New York: Routledge, 1996. 185 p.
18. Beck U. Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997. 267 p.
19. Boulding E. Building a global civic culture: education for an interdependent world. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2010. 348 p.
20. Beck U. What is globalization? / trans. by P. Camiller. Cambridge: Polity, 2000.
21. Meyer J. Globalization. sources and effects on national states and societies. *International sociology*. 2000. Vol. 15, no. 2. P. 233–248.
21. Bikson T., Law A. Global preparedness and human resources. Santa Monica: Rand, 1996. 200 p.

22. Udovyka L. Transformatsiia pravovoi systemy v umovakh hlobalizatsii: antropologichnyi vymir.: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2011. 552 s.
23. Stukalo N. Hlobalizatsiia ta rozvytok finansovoi systemy Ukrainy : monohrafiia. Dnipropetrovsk : Innovatsiia, 2006. 248 s.
24. Bikson T. K. Global Preparedness and Human Resources / T. K. Bikson, S.A.Law. – Santa Monica: Rand, 1996. – 200 p. 221
25. Marginson S. After globalization: emerging politics of education. Journal of education policy. 1999. Vol. 14, no. 1. P. 19–31.
26. Stiglitz J. Towards a new paradigm for development: strategies, policies and processes. Prebisch Lecture for UNCTAD. 1998.
27. Fischer S. Globalization and its challenges. The American economic review. 2003. Vol. 39, no. 2. P. 1–30.
28. Apple M. Between neoliberalism and neoconservatism; Education and conservatism in a global context. Globalization and education: critical perspectives. 2000. P. 57–77.
29. Burbules N. Globalization and education: an introduction. Globalization and education: critical perspectives. 2000. P. 1–26.
30. Scott P. Globalisation and higher education: challenges for the 21st century. Journal of studies in international education. 2000. Vol. 4, no. 1. P. 3–10. <https://doi.org/10.1177/102831530000400102> (date of access: 16.05.2024).